

quid modo posteriore, dicuntur etiam simpliciter et absolute talia, sed imperfectius, quam alia generis ejusdem. Atque hoc modo posteriore Theologi dicunt justitiam secundum quid esse inter Deum et hominem, quia præsупponit gratiam, et tamen simpliciter etiam dicunt esse justitiam, sed minus perfectam, quam ea sit, quæ nullam gratiam præsупponit.

Quarto objiciunt, maximam esse inæqualitatem inter opera nostra, quamvis ex gratia proficiantur, et ipsam æternam beatitudinem; præsertim si beatitudo objective consideretur, sicut scriptum est: *Ego ero merces tua magna nimis.*

Respondeo: negari non potest, quin beatitudo longe excellat actioni meritoria, cum in illa sit cognitio et charitas perfecta, in ista vero sit cognitio et charitas imperfecta: sed non requiritur absoluta æqualitas inter meritum et præmium, secundum justitiam distributivam, ut dici possit præmium deberi meritis ex condigno, etiam ex parte operis: sed sufficit, ut sit proportio quædam secundum quam is qui meretur dici possit dignus eo præmio. Nam hic etiam in terris, qui doctrina et bonis moribus præditus est, et pro Ecclesia aliquamdiu laboravit, dignus Episcopatu judicari solet, quamvis absolute dignitas episcopalis amplissima sit, et nullo pretio comparabilis: in rebus quoque naturalibus, dispositio ad formam multo imperfectior est ipsa forma, et tamen ex naturali quadam justitia subjecto rite disposito forma debetur: sic igitur qui Deum ex toto corde diligit, ac per hoc mundus est corde, pacificus, mitis, humilis, misericors, dignus est, qui ad beatitudinem illam admittatur, quæ diligentibus Deum, mundis corde, pacificis, mitibus, misericordibus, humilibus, ut rite dispositis promissa est.

Quod autem dicebatur de beatitudine objectiva, quæ Deus est, non auget difficultatem, nam sicut Deus objectum est beatitudinis (id est) cognitionis et amoris beatorum; sic etiam objectum est meriti, id est, fidei et charitatis viatorum. Hoc solum interest, quod fides et charitas in hac vita minus perfecte Deum attingunt, quam visio et charitas in alia vita; sed ideo dicimus ex condigno fidei formatæ per charitatem deberi visionem cum ardentissima charitate, quia dignum est, ut res a Deo inchoata, et disposita

(1) Mat. V, 12; Luc. VI, 58.

tandem aliquando perficiatur et absolvatur. Nam (ut loquitur S. Fulgentius in lib. I. ad Monimum cap. 10) « cum Deus vitam æternam donat, opus suum, quod inchoavit justificans impium, perficit, glorificans justum.

Quinto objiciunt, Deum ex communi sententia Theologorum remunerare justorum opera supra condignum; proinde non esse in operibus justorum veram condignitatem ad præmium.

Respondeo: Deum remunerare supra condignum non ita esse accipiendum, quasi bona opera non sint digna præmio vitæ æternæ; sed quod ultra præmium, quod ex condigno meriti bonis debetur, Deus ex liberalitate aliquid semper adjungat. Sed de hac re in sequenti capite disseremus.

CAPUT XIX.

Deum remunerare opera bona supra condignum.

Postrema restat quæstio, Num Deus opera bona remuneret ex mera liberalitate supra condignum. Communis enim Theologorum sententia id constanter affirmat, ut perspicuum est ex Sancto Thoma, sancto Bonaventura, Scoto, Durando et aliis in 4. sent. dist. 46.

Contrarium docuit Andreas Vega, in 5. quæst. de justificatione, et doctor ille Lovaniensis, cujus multas sententias Pius V. Pontifex damnavit. Est enim inter damnatas, sententias quarta decima his verbis expressa: « Opera bona justorum non accipient in die judicii extremi ampliolem mercedem, quam justo Dei judicio mereantur accipere ».

Probatur igitur breviter, Deum remunerare ultra vel supra condignum, primo, ex divinis litteris. Nam Matth. v. non sine causa Dominus ait: *Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Et apertius Luc. vi. *Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinu vestros* (1). Certe enim justa merces esse poterat mensura bona; cur autem additur, confertam, coagitata, superfluenta, si nihil additur supra condignum?

Item Luc. xix. posteaquam servus fidelis qui lucratus fuerat decem mnas, acceperat

præmium suum, id est, imperium supra decem civitates; rursus extraordinario munere datur ei mna, quæ fuerat ablata a servo infideli et pigro. Quid autem hoc significare potest, si Deus in judicio nulli dabit aliquid, nisi juste et ex condigno illud mereatur.

Adhæc, Matth. xx. in parabola vineæ, manifeste videmus multis dari integrum diurnum denarium, cum tamen non integrum diem in opere posuissent. Atque id non ex justitia, sed ex liberalitate factum esse, indicat Dominus illis verbis: *Volo huic dare, sicut et tibi. An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Ex quo etiam intelligimus, id, quod supra condignum additur, non dari ex æquo, nec omnibus. Fortasse etiam huc pertinet illud Apostoli ad Roman. viii. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (1), quamvis et aliter hoc testimonium exponi possit, ut supra notavimus.

Idem secundo, ex Patribus probari potest, S. Basilius, in Psalm. cxiv. in illud: *Convertere anima mea in requiem tuam*: « Proposita est, inquit, æterna requies his, qui legitime in hac vita decertarunt, quæ non secundum operum debitum ac meritum retribuitur, sed juxta magnificentiam Dei his, qui in ipsum speraverunt, exhibetur. » Quem locum ostendimus cap. 6. male allegari contra merita ex condigno, cum non extenuet merita, sed amplificet munificentiam Dei in retribuendis præmiis etiam supra condignum.

S. Fulgentius in lib. I. ad Monimum cap. 10. reddens rationem cur vita æterna dicatur gratia, cum merces sit meriti, ita loquitur: « Gratia autem etiam ipsa non injuste dicitur, quia non solum donis suis Deus dona sua reddit; sed quia tantum etiam ibi gratiæ divinæ retributionis exuberat, ut incomparabiliter, atque ineffabiliter omne meritum, quantumvis bonæ, et ex Deo datæ, humanæ voluntatis atque operationis excedat ». Hæc ille. Itaque non temere, nec sine fundamento scholæ Theologorum præmium operibus bonis a Deo supra condignum reddendum esse confirmant.

Utrum autem operibus malis Deus pœnam reddat citra condignum, non videtur ita esse certum, nec inveniuntur loca Scripturæ, quibus id facile confirmetur; et quamvis S.

Joannes Chrysostomus hom. 37. in Genes. hujus sententiæ patronus esse videatur, tamen S. Augustinus lib. xxi. de Civ. Dei cap. 24. hanc ipsam sententiam tolerat potius, quam probat. Nam cum dixisset illa verba Psal. lxxvi. « Numquid obliviscetur miseri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas, non pertinere ad reprobos, sed ad electos, ita subjunxit: « Sed quibus placet, istam sententiam usque ad illa impiorum tormenta protendere, saltem sic intelligant, ut manente in eis ira Dei quæ in æterno est prænunciata supplicio, non contineat Deus in hac ira sua miserationes suas et faciat eos non tanta, quanta digni sunt pœnarum atrocitate cruciari: non ut eas pœnas vel nunquam subeant, vel aliquando finiant, sed ut eas mitiores, quam merita sunt eorum, levioresque patiantur. Sic enim et ira Dei manebit, et in ipsa ira sua miserationes suas non continebit. Quod quidem non ideo confirmo, quia non resisto ». Hæc ille.

Quia tamen hæc sententia de pœnis citra condignum, et multis Theologis placuit, et a sancto Augustino minime refutatur; respondendum erit quatuor testimoniis Scripturæ divinæ, quæ contra eam pugnare videntur.

Primum testimonium est illud: *Non exiis inde, donec reddas novissimum quadrantem* (2). Matth. v. Sed facilis est responsio. Nam, sive hic locus intelligatur de pœnis purgatorii, ut nos in I. lib. de purgatorio, et in I. lib. de statu peccati ostendimus, sive etiam de pœnis gehennæ, significat Dominus nullum peccatum sine suo cruciatu mansurum, non autem nullam partem ejus cruciatus qui singulis peccatis debetur esse minuendam. Deinde loquitur Dominus de pœna, quæ solvenda manebit post latam Judicis sententiam, non de ea, quam Judex constituet, cum sententiam feret. Quamvis enim Deus, cum peccatores judicabit, citra condignum fortasse judicabit; sed post sententiam latam nihil unquam de pœna minuetur.

Alterum testimonium est Luc. vi. *Qua mensura mensi fueritis remetietur vobis* (3). Sed absque dubio sententia hæc generatim accipienda est, ut sensus sit, Qui boni fuerint, bona recipient; qui mali, mala; et qui valde boni fuerint, multum boni recipient; qui valde mali, multum mali. Nam si æqualitas præmii ad merita describeretur, repugnaret hæc sen-

(1) Rom. VIII, 18. — (2) Mat. V, 26. — (3) Luc. VI, 38.

tentia verbis illis, quæ ex eodem capite nos citavimus. *mensuram bonam et confertam etc.*

Tertium testimonium est Jac. II. *judicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam* (1). Sed loquitur Apostolus eo loco de misericordia non quacumque sed salvante, atque a damnatione æterna hominem liberante. De qua loquitur Dominus Matth. V. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (2).

Postremum testimonium est in Apocalypsi cap. XVIII. *Quantum se glorificavit, et in delictis fuit, tantum date illi tormentum et luctum* (3). Cæterum hic locus docet proportionem quamdam futuram inter culpam et pœnam, ut majori culpæ major pœna respondeat, et minor minori; non tamen necesse est ex hac proportione æqualitatem colligere. Sed de his satis, præsertim cum de suppliciis citra condignum inferendis res sit (ut diximus) satis incerta.

CAPUT XX.

Vitam æternam etiam quoad primum ejus gradum reddi meritis operum bonorum.

Explicavimus tres partes disputationis de merito; sequitur quarta, quæ est etiam ultima, in qua brevissime docendum est, quænam sint illa, quæ cadunt sub meritum de condigno.

Sunt autem omnino quinque res, quæ in dubium revocari possunt, vita æterna, gratia justificationis, gratiæ incrementum, reparatio post lapsum, et perseverantia in fide et charitate usque in finem. De quibus disputat S. Thomas in 1. 2. quæst. 114. art. 5. et sequent. Nos paucis indicabimus, quæ veriora de his omnibus quæstionibus nobis esse videantur.

Primum igitur de vita æterna solum quæstio est, utrum ipsa vita æterna, an gradus tantum in ea præstantiores cadant sub meritum de condigno. Sunt enim qui sentiant, vitam æternam, sive primum ejus gradum non cadere sub meritum, cum debeatur jure hæreditatis omnibus filiis Dei, hoc ipso quod sunt filii Dei. Sunt etiam, qui existimant vitam æternam, sive primum ejus gradum, reddi meritis operum, si dilectio illa Dei, quæ est ultima dispositio ad justificationem, oria-

tur ex ipsa gratia justificationis, alioqui meritis non reddi.

Nos existimamus, vitam æternam, tum quoad primum gradum, tum quoad cæteros reddi bonis meritis filiorum Dei: nec multum ad rem facere, utrum ultima illa dispositio procedat ex gratia justificante, vel eam præcedat. Nam Scriptura divina passim docet, non solum gloriæ incrementum, sed ipsam gloriam simpliciter præmium esse operum bonorum. Ut Matthæi XIX. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et ibidem: *Qui reliquerit patrem, vel matrem etc., centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* Et Jacobi I. *Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.* Ga. at. VI. *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Et ad Colos. III. ipsam hæreditatem scribit Apostolus, reddi operibus bonis; *Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Deo, et non hominibus, scientes quod a Domino recipietis retributionem hæreditatis, Domino Christo servite* (4).

Ex quo intelligamus illum ipsum gradum gloriæ, qui debetur jure hæreditario, retribui etiam jure mercedis. Non enim est absurdum (ut supra non semel diximus) eandem rem duplici jure deberi, titulo videlicet hæreditatis, et titulo meritorum. Atque hoc præstabunt in cælo adulti infantibus, non solum quod illi ampliores gloriam obtinebunt, sed etiam quod ipsam gloriam, et primum ejus gradum habebunt infantes solo jure hæreditatis, adultis vero gloria illa simul erit et patris hæreditas, et corona victoriæ.

Porro dispositio illa ultima, si gratiam adoptionis præcedat, non erit meritoria vitæ æternæ de condigno, quia non possunt mereri vitam æternam de condigno, nisi filii Dei, ut supra demonstratum est: si vero ex gratia illa nascatur, eamque sequatur, saltem ordinem naturæ, non poterit mereri primum gradum gloriæ, si vera sit illorum opinio, qui dicunt, non cadere sub meritum id, quod jam debetur titulo hæreditatis: nam primus gradus gloriæ prius natura debetur titulo hæreditatis homini justificato quam ultima illa dispositio ex gratia justificationis procedat. Sicut enim prius est in homine gratia adoptionis, quam dispositio ex gratia ipsa procedat, ita prius est jus ad hæreditatem, quod

(1) Jacob. II, 43. — (2) Math. V, 7. — (3) Ap. XVIII, 7. — (4) Mat. XIX, 17; ibid. 29; Jacob. I, 42; Gal. VI, 8; Col. III, 23.

a gratia adoptionis separari nequit, quam ex gratia adoptionis dispositio illa procedat.

Vides igitur ad rem non facere, utrum illa dispositio gratiam præcedat, vel sequatur. Neutro enim modo meritoria esse poterit primi gradus gloriæ, si quod jam debetur, non potest sub meritum cadere. At si concedatur, quod nos contendimus, et quod S. Thomas docet, in 3. sentent. dist. 18. quæst. 1. art. 5. rem unam et eandem variis titulis posse deberi; sine dubio ultima illa dispositio post infusionem gratiæ continuata meritoria erit vitæ æternæ, ut S. Thomas confirmat in 1. 2. quæst. 112. art. 2. ad 1.

CAPUT XXI.

Non gratiam justificationis, sed ejus incrementum cadere sub meritum de condigno.

Jam vero de gratia justificationis, et ejus incremento, tota res brevissime expediri poterit. Nam gratiam ejusmodi non posse obtineri, neque ex condigno, neque ex congruo meritis operum, solis viribus liberi arbitrii effectorem, docuimus adversus Pelagianos, in lib. V, de gratia et libero arbitrio. Rursus, eandem gratiam non posse obtineri ex condigno, sed solum ex congruo meritis operum ex fide, et auxilio Dei speciali procedentium, docuimus in lib. I, de justificatione cap. 21. Præterea, non posse gratiam eandem obtineri meritis consequentibus, hoc est, bono usu gratiæ, ut quidam olim absurde dixerunt, docet S. Augustinus in lib. II, contra duas epistolas Pelagianorum cap. 7. et in lib. I, de prædestinat. Sanctorum cap. 12. quod illo argumento potissimum confirmatur: quia gratia justificationis sæpe datur illis, qui ea bene uti non possunt, ut infantibus mox a Baptismo morituris, vel qui non volunt, ut adultis quibusdam, qui gratiam jam acceptam abjiciunt, et fiunt novissima eorum pejora prioribus, sæpe etiam non datur illis, qui ea bene usuri fuissent, si illam accepissent, quod de Tyriis et Sydoniis Dominus ipse testatur Matthæi XI.

Adhæc, nullum (Christo excepto) quamvis justum et sanctum posse aliis mereri gratiam de condigno, certa ratio persuadet. Nullum enim exstat pactum, nulla promissio de merito alienæ salutis; et solus Christus, ut Ecclesia

(1) Mat. IX, 2

totius caruit, eam gratiam habuit, qua membris omnibus gratiam et gloriam mereretur: « Quamvis (inquit S. Leo in epist. 97. ad Leonem, cap. 2.) multorum Sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit; nullius tamen insontis occisio, redemptio fuit mundi. Acceperunt justi, non dedere coronas, et de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona justitiæ ».

Sed sicut certum est, non posse unum alteri ex condigno gratiam promereri, ita non dubium est, posse id ex congruo fieri. Quomodo S. Stephanum precibus apud Deum conversionem Apostoli Pauli, et S. Monicam lachrymis apud eundem conversionem S. Augustini promeruisse, nemo est qui neget. Et in ipso Evangelio legimus, Matthæi IX. *Videns Jesus fidem illorum dicit Paralytico, Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua* (1).

Denique posse hominem justum mereri ex condigno augmentum justitiæ, docet Concilium Tridentinum sess. 6. can. 32. Docet etiam sanctus Augustinus, tract. 77. in Joannem, quamvis nomen ipsum de condigno non ponat: « Restat, inquit, ut intelligamus Spiritum sanctum habere, qui diligit, et habendo mereri, ut plus habeat, et plus habendo plus diligit ».

CAPUT XXII.

Reparationem post lapsum, et perseverantiam usque in finem non cadere sub meritum de condigno, sed solum de congruo.

De reparatione post lapsum, et perseverantia usque in finem concors est sententia Theologorum, non cadere ea sub meritum de condigno. Ac (ut cætera argumenta præteream) si caderent illa duo sub meritum de condigno, nemo justorum esset, qui non esset etiam de numero electorum et prædestinatorum ad vitam. Qui error fuit Joviniani et Calvinii, et a nobis in tertio libro confutatus est.

Posse autem donum perseverantiæ precibus impetrari, docuimus in II. lib. de gratia et libero arbitrio, cap. 12; posse vero reparationem post lapsum, eum qui justus est, mereri ex congruo, negat quidem sanctus Thomas, in 1. 2. quæst. 114. art. 7. sed id-

ipsum concedere videtur in epist. ad Hebr. cap. vi. lect 3. ut etiam aperte concedit S. Bonaventura, in 2. sentent. distinct. 28. explicans verba Petri Lombardi. Et certe non desunt optimæ rationes, quibus id probari posse videatur. Nam in II. lib. Paralipom. cap. XIX. dictum est ad Josaphat regem Juda: *Impio præbes auxilium et his qui oderunt Dominum, amicitia jungeris, et ideo, iram Domini merebaris, sed bona opera inventa sunt in te etc.* (1). Ex quo intelligimus sanctum illum regem bonis operibus apud Deum obtinuisse, ut etiam cum peccaret, a Deo non desereretur, nec pro meritis puniretur. Item in Psal. LXX. orat Propheta, quod nos etiam orare convenit: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Et certe frustra fieret talis oratio, si nulla ei respondere posset impetratio.

Adhæc, si potest justus mereri de congruo, id est, impetrare alteri conversionem, cur non et ipse sibi postulare et impetrare possit, ut si labatur non deseratur, sed ad pœnitentiam revocecur?

Præterea, potest homo nondum reconciliatus per opera pœnitentiæ impetrare et mereri ex congruo gratiam justificationis, ut in I. lib. demonstratum est, cur igitur non poterit idem ipse, dum est justus et amicus Dei impetrare et mereri ex congruo reparationem, si forte labatur?

(1) II Par. XIX, 2. — (2) Psal. CLXX, 9.

Neque objectio illa convincit, per peccatum amittuntur omnia merita præcedentia, igitur fieri non potest, ut reparatio post lapsum bonis meritis ulla ratione reddatur. Nam probat quidem hoc argumentum, reparationem non posse esse mercedem, quæ sit reddenda ex justitia. Qui enim amisit omnia merita, quomodo potest ex justitia postulare mercedem? At non probat non esse congruens, ut Deus respiciat ex clementia sua ad bona opera præcedentia, et illorum intuitu misereatur ejus qui cecidit.

At (inquies) quo quis plura merita habuit, eo gravius Deum offendit, cum peccat. Quoniam merita nostra munera Dei sunt, et qui plura beneficia accepit, si benefactorem offendat, magis est ingratus, et minus dignus indulgentia. Respondeo: argumentum recte concludit adversus eos, qui ex malitia et contempu benefactoris peccant; at non adversus eos, qui ex ignorantia et infirmitate delinquant. De quibus nos tantum loquimur. Quare sanctus Thomas in 2. 2. questione 186. artic. 10 docet, peccata religiosorum, etiam mortalia, sed ex ignorantia, vel infirmitate commissa minus, esse gravia, et facilius codonari, quam aliorum hominum, propter bona opera, quæ religiosi assidue faciunt.

DECIMÆ QUARTÆ CONTROVERSIE GENERALIS

DE

REPARATIONE GRATIÆ

TERTIA ET ULTIMA CONTROVERSIA PRINCIPALIS

DE BONIS OPERIBUS

IN PARTICULARI

QUINQUE LIBRIS EXPLICATA